

Frazemi u književnoumjetničkome stilu

Šebalj, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:040026>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-21**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA KROATISTIKU

KATARINA ŠEBALJ

Frazemi u književnoumjetničkome stilu

Završni rad

Pula, 2016.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

KATARINA ŠEBALJ

Frazemi u književnoumjetničkome stilu

Završni rad

JMBG: 0303032809

SMJER: Hrvatski jezik i književnost – Latinski jezik

KOLEGIJ: Leksikologija hrvatskoga standardnog jezika

ZNANSTVENO PODRUČJE: Humanističke znanosti

ZNANSTVENO POLJE: Filologija

ZNANSTVENA GRANA: Kroatistika

MENTORICA: izv. dr.sc. Blaženka Martinović

SUMENTORICA: dr.sc. Vanessa Vitković Marčeta

Pula, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Katarina Šebalj, kandidatkinja za prvostupnika hrvatskog jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 2016.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	5
2. O frazemima.....	6
2.1.Sveze riječi	7
2.2.Struktura frazema.....	8
2.2.1. Frazemi u užem i širem smislu.....	8
2.3.Podrijetlo frazema	11
2.4.Oblik frazema	13
3. Frazeologija u književnosti.....	15
3.1. Književnومjetnički stil	16
3.2. Frazeologija Gundulićeva Osmana.....	20
3.3.Frazeologija Hektorovićeve Ribanja i ribarskog prigovaranja.....	22
3.3.1. Međufrazemska sinonimija.....	23
3.4. Frazeologija Mažuranićeve Smrti Smail– age Čengića.....	24
3.5. Frazeologija u Reljkovićevu <i>Satiru</i>	26
3.6. Frazemi u Gospinim plačevima.....	27
3.7. Element smiješnoga	30
4. Istraživački dio.....	33
5. Zaključak	40
6. Literatura.....	41
7. Sažetak.....	42
8. Summary.....	43

1. UVOD

Tema ovoga završnoga rada je *frazemi u književnoumjetničkome stilu*. U radu će se analizirati sveze riječi, struktura frazema, frazemi u užem i širem smislu, podrijetlo frazema, oblik frazema, stil frazema i frazemi u književnoumjetničkim tekstovima. Dakle, u prvom dijelu rada analizirat će se frazem kao jedinica, a u drugom dijelu rada će se prikazati oni frazemi koji su zastupljeni u književnim tekstovima. Sama frazeologija kao znanstvena disciplina široka je tema. Ideja vodilja pri pisanju rada očituje se u želji za interpretacijom dubljeg značaja toga jezičnog dragulja koji obogaćuje književne tekstove, a prisutan je u velikoj mjeri. Frazemi koji će se obraditi u ovom radu oni su koji su zastupljeni u književnom jeziku, a isto tako su nam poznati iz svakodnevne konverzacije. Njihovom upotrebom tekst postoje zanimljiviji i privlače čitatelje. Usporedit će se dva frazeološka rječnika koji će pokazati značenje frazema za primjere u književnim tekstovima koji se nađu. Riječ je o atraktivnoj temi ako uzmemo u obzir da jezikoslovci pišu o frazeološkoj problematici, a to nam mogu potvrditi brojni članci, knjige i studije, shodno tome kao literaturu za ovaj rad upotrijebit će se različiti izvori.

2. O FRAZEMIMA

Termin *frazeologija* (grč. *pharsis* 'izraz' + *logos* 'riječ, govor') ima dva značenja. Prvo se odnosi na lingvističku disciplinu, odnosno na znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture. Drugo predstavlja ukupnost frazema koji su raspoređeni prema različitim kriterijima kao što su: zoonimna frazeologija, somatska frazeologija, internacionalna frazeologija, posuđena frazeologija, arhaična frazeologija, regionalna frazeologija i frazeologija kojom se služe pojedini književnici koja se u ovom radu opisuje. Ona se kao jedna od najmlađih disciplina izdvaja od leksikologije sredinom prošlog stoljeća.¹ Također je više od ostalih jezičnih područja povezana s tradicijom, poviješću i kulturom nekog naroda.² Frazemi su jedna od jezičnih značajki koje su različito zastupljene u različitim funkcionalnim stilovima. Određuje se kao veza riječi sa sljedećim značajkama: ne stvara se u govornome procesu, nego se reproducira u gotovu obliku, ima stalan sastav i raspored sastavnica, značenje mu se obično ne izvodi iz značenja sastavnica jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu i uklapa se u rečenicu kao njezin sastavni dio.³ Velik dio frazema ima svojstvenu slikovitost, visok stupanj ekspresivnosti i negativno konotativno značenje. „Obilježje frazeologije je i desemantizacija koja pokazuje da su sve sastavnice ili dio njih izgubile svoje prvobitno leksičko značenje, dok je frazem kao cjelina dobio novo frazemesko značenje.“⁴ Najčešće su dvojbe frazeologa oko broja i vrste riječi u njegovu sastavu. Neki autori vjeruju da dvije riječi u frazemu moraju biti punoznačne, a drugi i fonetsku riječ smatraju frazemom ako ispunjava određene uvjete.⁵

¹Željka Fink-Arsovski: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb, str. 5.

²Marija Turk: *Naznake o podrijetlu frazema*, Pedagoški fakultet, Rijeka, 1994., (str.) 37.– 47.

³Milica Mihaljević, Barbara Kovačević: *Frazemi kroz funkcionalne stilove*, Jezik, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, god. 53., br. 1., 2006., (str.) 1 – 15.

⁴Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, Radomir Venturin: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Ljevak, Zagreb, 2014., str. 5.

⁵A. Frančić, L. Hudeček, M. Mihaljević: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, HSN, Zagreb, 2006., str. 311.

2.1.Sveze riječi

„Možemo reći da se sveza riječi stvara kada se pojedina riječ povezuje s drugim riječima. Riječi koje tvore vezu mogu se slagati u rodu broju, padežu i licu, glavna riječ u svezi može zahtijevati određeni oblik ovisne riječi u svezi, a može se dogoditi da slaganja uopće ne bude. Prema značenju sveze se dijele na *slobodne* i *frazeološke*.“⁶

Kod slobodnih sveza svaka sastavnica zadržava svoje značenje, pa značenje cijele sveze čini kombinaciju pojedinačnih značenja. One se upotrebljavaju u govornom procesu gdje govornik slobodno bira sastavnice sveza prema značenju koje svezi želi dati. Kao primjer slobodne veze možemo uzeti *gledati televiziju* gdje svaka sastavnica zadržava svoje značenje i govornik odlučuje hoće li *gledati film*, *gledati seriju*, *gledati vijesti*.⁷

Kod frazeoloških sveza sve sastavnice ili neke gube značenje, a kao takve ne nastaju u govornom procesu nego su govorniku već unaprijed poznate. Primjer je frazeološke sveze *sve u šesnaest*, govornik ne može umjesto *šesnaest* uzeti ni drugi broj ni drugu zamjenicu. Značenje sveze mu je već otprije poznato, ne odlučuje hoće li reći nekako drugačije jer je sveza već u gotovom obliku. Frazeološka se sveza još naziva i frazemom. Frazem je osnovna jedinica frazeološkoga jezičnog sustava.⁸

Imamo primjer *desna ruka* koji možemo uzeti i kao slobodnu svezu i kao frazeološku svezu.⁹

Kada je kao slobodna sveza, govornik može birati riječi kako on želi, može reći *mala noga*, *lijeva ruka*, *desna noga*, ali se on baš odlučio za *desna ruka*. Takvu svezu možemo upotrijebiti u rečenici: *Polomio je desnu ruku*.¹⁰

⁶Antica Menac: *Hrvatska frazeologija*, Knjigra, Zagreb 2007., str. 9.

⁷o. c., str. 10.

⁸ o. c., str. 11.

⁹o. c., str. 11.

¹⁰o. c., str.12.

Kada je kao frazeološka sveza dolazi do potpune promjene značenja. Pridjev *desna* ne označuje položaj u prostoru, a imenica *ruka* ne označuje dio tijela. Sveza poprima sasvim drugo značenje, a to je 'vjerni pomoćnik'. Govornik je svezu dobio u gotovom obliku. Sveza može biti u rečenici kao: *Ona je majčina desna ruka.*¹¹

2.2. Struktura frazema

Frazem je najmanja frazeološka jedinica koja se ne stvara u govornom procesu nego se reproducira u gotovom obliku. On se sastoji od najmanje dviju sastavnica koje karakterizira cjelovitost i čvrsta struktura, ali neki frazeolozi tvrde da ne mora tako biti.¹² Dijelimo ih prema vrsti riječi središnje punoznačnice i prema ulozi u rečenici. Prema vrsti riječi središnje punoznačnice mogu biti glagolski, imenički, pridjevni, priložni i brojni.¹³

2.2.1. Frazemi u užem i širem smislu

Među osnovnim osobinama frazema je da se oni dijele na frazeme u užem i širem smislu.

Frazemi u užem smislu takvi su frazemi gdje barem jedna riječ u svezi riječi više nema svoje značenje, nego je doživjela značenjsku pretvorbu. U primjeru Reljkovićeve *Satira* 'vući za nos' i u jednoj i drugoj punoznačnici došlo je do pretvorbe. Takav frazem ima čvrstu stukturu, a znači "varati koga". U slučaju kada bi svaka sastavnica imala svoje samostalno značenje, više ne bi bila riječ o frazemu, npr. "Martina i Ivana su se čupali i vukli za kosu." Nada Vajs i Vesna Zečević frazeme u užem smislu nazivaju izričajima. Frazemi u širem smislu gdje se postojana veza reproducira u gotovom obliku i ne stvara se u govornom procesu iste autorice zovu lokucijama. Postojane sveze najčešće se sastoje od imenice i pridjeva, a takve sveze su najpoznatije iz usmenog pjesništva: *sinje more*, *bor zeleni*, *bili danak* itd. U usmenoj i pisanoj poeziji takve se sintagme reproduciraju u gotovom obliku iako tu baš nema značenjske pretvorbe. Npr. frazem *sinje more* ne možemo zamijeniti sa

¹¹o. c., str. 10.

¹²Željka Fink-Arsovski: o. c., str.6.

¹³Liljana Kolenić: *Riječ o riječima*, Osijek, 1998., str. 75.

'modro more'. U ovu skupinu još ubrajamo i glagolske frazeme koji su tautološki izrazi kao npr. *biti boj*, ni ovdje nema značenjske pretvorbe, ali se radi o postojanoj svezi riječi.¹⁴

„Frazemi imaju mnogo naziva, među ostalima su: frazeologizmi, frazeologemi, idiomi, stalni izrazi, frazeološke jedinice, frazeološki obrati, stalni leksički kompleksi, ali u praksi se najčešće upotrebljava riječ frazem. Oni su u govornom procesu već unaprijed formirani, pojedine se riječi ne mogu mijenjaju kao u slobodnim svezama. U velikom broju slučajeva struktura frazema je toliko čvrsta da se jedna sastavnica uopće ne može zamijeniti sličnom riječju. Tako, npr. umjesto *ostaviti na cjedilu* ne možemo reći "ostaviti na cjediljci", umjesto *sjediti na dvije stolice* "stajati na dvije stolice" umjesto *Bogu iza nogu* "Bogu iza ruku" i tako dalje.“¹⁵

Poredak sastavnica u frazemu također je dosta čvrst i stabilan pa tako govorimo *slika i prilika*, a ne "*prilika i slika*", *na vrbi svirala*, a ne "*svirala na vrbi*", *dati petama vjetra*, a ne "petama vjetra dati". U nekim se slučajevima kod frazema jedna sastavnica može zamijeniti sinonimom kao npr. *časna (poštena) riječ*, *vrag (đavo) bi ga znao*, *bojati se (plašiti se)* itd.

Ima i slučajeva kada se sastavnica frazema zamjenjuje s riječju koja joj je semantički bliska, kao npr: oprati uši (glavu), dobiti po njušci (zubima), život mu visi o dlaci (niti), vratiti (platiti) milo za drago itd. Frazemi mogu biti i različite riječi istoga značenja, ali iz različitih krajeva, neki od takve vrste frazema su u književnoj normi. Primjer je za inat (dišpet, kontra). Ima i frazema čija je upotreba u književnom jeziku stilski ograničena, a razlog je taj što se dijalektna riječ upotrebljava bez zamjene književnom riječju kao npr. imati putra na glavi (ne 'maslaca') i mali od foguna (ne 'od peći').

Postoje i frazemi gdje treba upotrijebiti drugu riječ zbog promjene gramatičkog značenja. Imamo primjere alternacija glagola svršenog i nesavršenog vida: primiti / primati k srcu, ne ostati / ne ostajati dužan, dirnuti / dirati u srce. Ovdje još idu i promjene koje su vezane za promjenu gramatičkih oblika (deklinacija, konjugacija, rod i drugo): branit ću se rukama i nogama, dajem časnu riječ, zdrav kao riba itd.¹⁶

¹⁴Ljiljana Kolenić: o. c., str. 76.- 78.

¹⁵Antica Menac: o. c., str 11.

¹⁶Antica Menac: o. c., str. 12.

Postoje i slučajevi gdje zamjene obuhvaćaju dva frazema, a to su kada je ista slika uz različit odnos subjekta i objekta radnje: *dobiti nogu od koga i dati nogu komu, dati po njušci i dobiti po njušci*, zatim stvaranje frazemskih antonimskih parova: *u dobar čas – u zao čas, ići uz dlaku – ići niz dlaku, roditi se pod sretnom zvijezdom-roditi se pod nesretnom zvijezdom, gledati kroz crne naočale – gledati kroz ružičaste naočale*. Takve parove ne tvore svi frazemi, npr. kod primjera 'desna ruka' moglo bi se reći da prema tom sastavu on također ima antonimski par, ali nema jer ne postoji frazem 'lijeva ruka'.¹⁷

Imamo još neke primjere koji su u pravom značenju slobodne sveze, a u prenesenom značenju frazemi: *dobiti na tanjuru (pladnju), svrbe me dlanovi, između dvije vatre, mačak u vreći*. „Takvi frazemi imaju: značenje cjeline koje nije jednako zbroju značenja pojedinih sastavnica, stabilan red riječi, čvrstu strukturu u kojoj su leksičke zamjene ograničene, a opseg frazema je najmanji kad se sastoji od jedne samostalne i jedne pomoćne riječi, a najveći opseg frazema nije određen.”¹⁸

¹⁷O. c., str. 14.

¹⁸O. c., str. 15.

2.3. Podrijetlo frazema

Frazemi se mogu istraživati sa strukturnog i semantičkog gledišta. Jedno od otvorenih pitanja u frazeologiji pitanje je njihova podrijetla. Kada govorimo o podrijetlu, frazeme Antica Menac klasificira frazeme na nacionalne i posuđene frazeme. Nacionalni frazemi ističu posebnost naroda gdje su nastali, nacionalne mitove i sl. su nastali u jeziku kojeg upotrebljavamo kao npr. *kud puklo da puklo, na vrbi svirala, vedriti i oblačiti, davati šakom i kapom*. Oni su motivirani običajima i vjerovanjima. Posuđeni frazemi su nastali u drugom jeziku i manje više su prilagođeni jeziku koji ih je posudio: *in memoriam, lol, pitanje života i smrti, željezna zavjesa, alfa i omega* itd. Frazemi u najširem smislu kao npr. uzrečice ili poslovice na izraznoj razini nemaju tragova stranih jezika. Teško je reći u kojem je jeziku neki frazem nastao, jel nastao izravnim prevođenjem ili usporedno s nekim drugim jezikom.¹⁹ Posuđenice pripadaju internacionalnim frazemima. Na hrvatski su jezik najviše utjecali njemački i talijanski jezik, a zatim latinski i francuski. U današnjem vremenu često je zastupljen engleski jezik. Klaić u svom rječniku navodi primjere frazema stranog podrijetla uzrečice koje su prevedene iz drugih jezika. Primjeri frazema stranog podrijetla: *biti na indeksu* u značenju 'biti zabranjen' (eng. *be on the Index*), *zakon džungle* 'jači ima pravo nad slabijim' (eng. *The law of the jungle*), *krokodilske suze* u značenju 'lažni i veliki plač' (eng. *crocodile tears*).²⁰ Prevedeni frazemi nazivaju se frazeološkim kalkovima, mogu biti djelomično ili potpuno prevedeni. Latinski izraz *puctum dolens* u hrvatskom se prevodi kao 'slaba strana'. Cezarova uzrečica se također koristi često u hrvatskom jeziku, *alea iacta est* u značenju 'kocka je bačena' Engleski frazem *fair play* koristi se u neprevedenom obliku, a značenje mu je 'poštena igra'.²¹

Antica Menac u svom djelu *Hrvatska frazeologija* ističe da ima više vrsta frazema. Neki su iz književnih i drugih djela napisani na jeziku koji ih upotrebljava kao npr. na hrvatskom: *o lijepa, o draga, o slatka slobodo, budi svoj, tko bi gori, eto je*

¹⁹ Marija Turk: *Kontrastivna raščlamba kao postupak otkrivanja podrijetla frazema*, HAZU, Rijeka, 2014, str. 10.

²⁰ Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi*, Školska knjiga, Zagreb, 2007. , str. 757.

²¹ Maja Opašić: *Općeeuropski frazemi hrvatskog jezika u rječniku stranih riječi Bratoljuba Klarića*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2014., str. 428.

doli, bože mili, a mogu biti i prevedeni s drugih jezika: *biti ili ne biti, ružno pače, izgubljeni raj, ukročena goropadnica, umjetnost radi umjetnosti*.

Osim takvih vrsta frazema, postoje i frazemi koji su iz narodne književnosti, kao npr.²² iz narodnih pjesama: *čiča miča, gotova priča, lakat brade, Ero s onoga svijeta, ni na nebu ni na zemlji, pedalj muža*; iz poslovice: *u laži su kratke noge; tko je jači, taj kvači; bez muke nema nauke* i sl. Inače se ne uvrštavaju u frazeme, ali daju poticaj za njihovo stvaranje i to najčešće skraćivanjem: *kad nema mačke, miši kolo vode; vuk dlaku mijenja, ali ćud nikada; tiha voda, brijege dere*.²³

Postoje i frazemi koji se upotrebljavaju u terminima znanosti, struka i područja ljudske djelatnosti.²⁴ Frazemi moraju biti takvi da su razumljivi određenom krugu ljudi. Frazemi iz različitih znanosti su: *specifična težina, lančana reakcija, izvaditi drugi korijen, svesti na zajednički nazivnik*; iz glazbe: *dizati ton, spuštati ton, kriva nota, prava nota, postići dinamiku, povećavati tempo*; iz kazališta: *igrati glavnu ulogu, igrati sporednu ulogu, prvi čin, posljednji čin, didaskalije, zastor je pao*; iz sporta: *zabiti gol, igrati srcem, dobiti crveni karton, rezultat dva : nula, niski udarac, napraviti blok, živi zid, sedmerac, obraniti gol*; iz pomorstva: *baciti sidro, mirno more, punim jedrima naprijed, zaploviti u druge vode*²⁵

Neke frazeme nalazimo u različitim žargonima koji su razumljivi određenom krugu ljudi. Nekad se dogodi da pojedini žargon iziđe iz zatvorenog kruga i uđe u svakodnevni govor kod ljudi, tj. uđe u opći frazeološki fond. Oni mogu biti uzeti iz kartaškog žargona: *posljednji adut, držati banku, staviti sve na jednu kartu*, a iz žargona mladih *daj pet, bruka, trta me, carska ocjena, dobiti labuda, dobiti keca, lol, give me five, zbariti nekoga* itd.²⁶

²²Antica Menac: o. c., str. 16.

²³o. c., str. 16.

²⁴o. c., str. 17.

²⁵o. c., str. 17.

²⁶o. c., str. 17.

Zajednički općeeuropski frazemi popunjavaju velik sloj u frazeologiji europskih jezika. Njima još nije moguće odrediti ishodište. U frazemima biblijskog podrijetla, povijesnih događaja, ekonomije i politike motivacija je jasna.²⁷

2.4. Oblik frazema

Kada gledamo oblik frazema, možemo vidjeti što taj oblik predstavlja – fonetsku riječ, skup riječi ili rečenicu.

„Fonetska riječ se sastoji od jedne samostalne i naglašene riječi i jedne nesamostalne i nenaglašene riječi koje tvore naglasnu cjelinu. Ovu vrstu frazema neki frazeolozi ne priznaju jer smatraju da se sveze od dviju ili više samostalnih riječi ubrajaju u frazeme. Primjeri su: *iz inata, duše mi, ni u snu, za dlaku, preko volje, ni u ludilu, za po kući* itd.“²⁸

Skup riječi najčešći je oblik gdje su frazemi sveza dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih. Takvi skupovi pokazuju sintaktičke sveze koje se mogu gledati po tipu sveze, po glavnoj riječi, po pomoćnoj riječi i dr. Sveza može biti neovisnog tipa, a takva sveza je kada se sastavnice povezuju sastavnim, suprotnim ili rastavnim veznicima: *živ i zdrav, Sodoma i Gomora, luk i voda, niti smrdi niti miriše, sad ili nikad, da ili ne, ni pet ni šest, kratko i jasno*. Antica Menac donosi nam podjelu ovisnog tipa, a radi se o kongruenciji ili sročnosti, tj. kada se glavna i ovisna riječ slažu u broju, rodu i padežu (*plava krv, krokodilske suze, iz petnih žila, bojno polje, u svakom slučaju*), o rekciji (upravljanju), kada glavna riječ određuje u kojem će biti ovisna riječ. Rekcija može biti glagolska (*kovati u zvijezde, otkriti Ameriku, poremetiti mir, obasipati pažnjom, poželjeti dobrodošlicu*), imenička (*junak dana, čovjek od riječi, put u život, sile zla, znak pažnje*) i pridjevska (*pun sebe, gladan kruha, dobar u duši, dobar kao kruh, kriv za sve*), i pridruživanju gdje je ovisna riječ nepromjenjiva ili se upotrebljava u osnovnom obliku (*mirno spavati, ići kući pjevajući, dati se moliti, biti protiv*).²⁹

²⁷Marija Turk: *Naznake o podrijetlu frazema*, Pedagoški fakultet, Rijeka, 1994.

²⁸Antica Menac: o. c., str. 18.

²⁹o. c., str. 18.

Rečenica je ovdje osnovni strukturni oblik kod frazema, a ne skup riječi s glagolskom reakcijom koji uz lični oblik postaju rečenicom kao primjer *plivaš protiv struje*. Oblici mogu biti: prosta rečenica (*žena je varljiva, u tom grmu leži zec, vrag ne spava, bog bi ga znao*) i složena rečenica, koja može biti neovisno složena (*lazo laže, a Mato maže; na jedno uho uđe, na drugo izađe; kaži Jakovu, a on će svakomu*) ili ovisno složena (*tko je jači, taj kvači; što mu je na srcu, to mu je na jeziku*).³⁰

³⁰ o. c., str. 19.

3. FRAZEOLOGIJA U KNJIŽEVNOUMJETNIČKOM STILU

Frazeologija kao mlada lingvistička disciplina dala je dosta odgovora na općenita pitanja iako će se naći uvijek kao i u drugim disciplinama dileme i razna kolebanja.³¹ Pozornost ćemo obratiti na djela Osman, Ribanje i ribarsko prigovaranje, Smrt Smail-age Čengića, Satir u kojemu su frazemi česti. Primjeri su: *Ništa ti mi to ne znamo; Vidili smo samo, da se ne zna ni 'ko pije ni 'ko plaća;* (Budak) *Na cilj će doći samo oni koji zapnu „iz petnih žila.“*(Aralica); *A baba, e, daj zamisli kravu, ono, došlo mi je da joj sprušim metak u čelenku.* (Šimpraga)³² Književnoumjetnički stil podrazumijeva način izražavanja nekog pjesnika, pripovjedača, dramatičara i dr. U njemu se ne radi onako kako je naređeno, nego onako kako je moguće raditi. Svoje uporište traži u stvaranju novih značenja. Obilježen je slikovitošću, ritmom i bogatom sferom riječi. Taj stil odstupa od standardnog jezika, a nekada se čak dovodi u pitanje i njegova pripadnost standardnom jeziku. Karakteriziraju ga individualnost, neimitativnost, nenormiranost, uključenost lokalizama, dijalektizama, arhaizama, barbarizama, te neograničan izbor leksičkih i sintaktičkih jedinica. Glavne odlike su česta pojava poslovice (*Od trnja do zvijezda*), bogatstvu frazema, pojavi intertekstualnosti putem koje se upućuje na neka druga književna djela, složenim sintaktičkim strukturama i upotrebi svih glagolskih vremena, kao i u razlikovanju aktivnog i pasivnog leksika odnosno aktivnih i zastarjelih riječi.³³

U ovom će se poglavlju detaljnije obraditi frazeologija književnih djela kao što su: Osman, Ribanje i ribarsko prigovaranje, Smrt Smail-age Čengića, primjeri frazema u Gospinim plačevima. Pokazat će se razlika između Hektorovićevih pučkih frazema i uzvišenog stila Gundulićevih frazema. U Gospinim plačevima uočiti ćemo frazeme koji su ostali u uporabi sve do danas.

³¹Antica Menac: o. c., str. 168.

³²Milica Mihaljević, Barbara Kovačević: o. c., str. 3.

³³Marina Katnić-Bakaršić: Stilistika, Sarajevo, 2001., str. 111.

3.1. Književnoumjetnički stil

*Termin književni jezik izravno referira na jezik književnosti, i to ponajprije na jezik tzv. lijepe književnosti, ali on izravno referira i na pisani jezik.³⁴ Jezik javne komunikacije ostvaruje se u razgovornom obliku jednako onoliko kao i u pisanome, u suvremenoj literaturi predlaže se uporaba termina *standardni jezik*, a s druge strane određena skupina autora tvrdi da bi se termin *književni jezik* trebao koristiti u značenju *standardnoga jezika*. Književni jezik nije samo pisani oblik, jezik knjiga tj. pismenosti, već da je podjednako važan i njegov razgovorni oblik. *Ako se to ima na umu, termin »književni jezik« i dalje je primjenjiv te ne mora biti nadomješten neutralnijim terminom »standardni jezik« koji se, kako napominju autori, pokazao kao relativno malo prihvaćen i u jednu ruku dvojen jer atributom u svome nazivu implicira prosječnost: »Ipak i zadržavanje naziva književni jezik ima svoje puno opravdanje jer je uobičajen i općenito prihvaćen, pisani je oblik književnoga jezika jedinstveniji, a s druge strane sam naziv i nije tako važan kad znamo da se pod njim ne misli samo pisani nego podjednako i njegov govorni oblik«.*³⁵*

Važno je napomenuti razliku između termina *književni jezik*, *jezični stil* i *književnoumjetnički stil*. Pod jezičnim stilom se podrazumijeva strukturni oblik jezične funkcije te se najčešće definira kao način izražavanja. *»Književnoumjetnički stil« kao termin nastao je u okrilju funkcionalne stilistike, prema potrebi imenovanja svih funkcija standardnoga jezika, pa i one osobite funkcije kojom se jezik ostvaruje u književnoumjetničkoj komunikaciji. »Funkcionalni stil« apstrakcija je visokoga stupnja te se može odrediti kao skup apstrahiranih obilježja onih realizacija koje pripadaju istoj jezičnoj funkciji ili istoj vrsti komunikacije.*³⁶

Prema riječima autorice Ljubice Josić književnoumjetnički stil smatra se jezikom svoje vrste, bolje rečeno kao jedinstvenu ideju koja se po svojim osobitim obilježjima

³⁴Josić, Ljubica: „Književnoumjetnički stil – funkcija standardnoga jezika, jezik sui generis ili »nadstil«?“, [file:///C:/Users/korisnik/Downloads/02_josic%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/korisnik/Downloads/02_josic%20(1).pdf) , 12.9. 2016., str. 28

³⁵ o. c., str. 28.

³⁶ o. c., str. 29.

ne može uklopiti u širi kontekst.³⁷ Kada se kaže jezik svoje vrste tada se misli na promatranje onoga što ga odvaja od širega konteksta, a taj je kontekst u funkcionalističkoj shemi standardni jezik.

Najveći stupanj individualnosti i potpuna, neograničena sloboda jezičnog izbora omogućuju književnoumjetničkomu stilu da po potrebi preuzima iz drugih funkcionalnih stilova i zaodijeva u ruho literarnosti. U odnosu na druge stilove, kojih je značajka kolektivnost, odnosno imitativnost (njihovi izbori podliježu društveno-jezičnoj svrhovitosti), književnoumjetnički se stil ne može dovesti u odnos propitivanja njegovih izbora prema standardno prihvatljivim jezičnim jedinicama: »Književnoumjetnički stil međutim nije stil koji (u tome smislu) oponaša (imitira).³⁸

Sloboda u književnoumjetničkom stilu ne ostvaruje se unutar jezika kao standarda jer je poznato da je standard određen svojom normativnošću nego se ostvaruje unutar jezika kao sustava.

Funkcionalni se stilovi razlikuju po riječima koje su im svojstvene, odnosu prema posuđenicama, odnosu prema sinonimiji, uporabi navezaka, sklonidbi zamjenica, pridjeva i brojeva, citiranju i navođenju bilježaka, uporabi imena, prezimena ili nadimaka³⁹ itd. Među sastavni dio leksika ubraja se imenski leksik. Imena se pojavljuju u svim funkcionalnim stilovima hrvatskoga standardnoga jezika. U hrvatskoj je tradiciji da osobno ime u imenskoj formuli prethodi prezimenu, u tom se slučaju između prezimena i osobnog imena obvezatno stavlja zarez kao znak inverzije. Književnoumjetnički stil birajući identifikacijsku oznaku svojemu liku, književnik će ga imenovati na najrazličitije načine: samo osobnim imenom (Lejla), samo prezimenom (Kutleša), osobnim imenom i prezimenom (Marta Tomić).⁴⁰ Antroponimi u književnoumjetničkim tekstovima ponekad su svedeni samo na inicijale. Pravila o velikom početnom slovu kod njih za književnika nisu obvezatna. On ih koristi na pogrešan način kako bi oblikovao književne poruke.⁴¹

³⁷ o. c., str. 41.

³⁸ o. c., str. 42.

³⁹Milica Mihaljević, Barbara Kovačević: *Frazemi kroz funkcionalne stilove*, Jezik, 1 - 40., Zagreb, 2003. str. 2.

⁴⁰Anđela Frančić, Lana Hudeček, Milica Mihaljević : o.c., str. 329.

⁴¹Anđela Frančić i dr.: o.c., str. 330.

„Postoje mnoga gledišta čija se uvjerenja očituju u činjenici da je književnost odnosno jezik književnosti predmet stilistike odnosno stilova. Jedno je od najbitnijih stilskih obilježja književnoumjetničkih tekstova preregistracija. Pojam preregistracije pojavio se u anglosaksonskom svijetu. Već navedeni pojam označava mogućnost preuzimanja bilo kojeg registra u književnoumjetničkom tekstu, a taj isti tekst može generirati situacije odnosno ostvarivati virtualni svijet putem jezika. Ovakvim postupkom se stvara veći stupanj književnoumjetničkog teksta, a preuzeti elementi u novim situacijama poprimaju nove karakteristike. Jedinственost ovog stila očituje se u kvaliteti odnosno jezičnoj kreativnosti koja je po pitanju kvalitete bitno drugačiji od one koja je prisutna u drugim stilovima.“⁴²

Književnoumjetnički stil ima svoje podstilove koje karakteriziraju određeni elementi. Tako na primjer u proznom podstilu je značajna govorna karakterizacija likova, javljaju se problemi vezani uz kompoziciju, a prisutno je i uvođenje figura i tropa kao i analiza intertekstualnih aspekata svakog teksta. Govorna karakterizacija likova je jedna od najvažnijih elemenata pri analizi proznog odnosno dramskog teksta. Stil pisca karakterizira se na odnosu prema govoru likova. Neki pisci pažnju posvećuju govoru likova, dok je drugima važnije da je tonalitet teksta prilagođen govoru pisca.

Za ovaj podstil važan je i *tudji govor* koji označava prikazani govor pošiljaoca što ga prikazuje drugi pošiljalac vlastitim govorom. Riječ o terminu *govor u govoru*. Prema ovom principu u književnoumjetničkom tekstu razlikuju se dva osnovna tipa govora: autorski govor i govor likova.

Govor likova podrazumijeva postojanje pripovjedača u tekstu i realizira se u okviru upravnog govora, a forma kod koje je uveden pripovjedač kao fikcionalni lik koji pripovijeda u prvom licu jednine. se naziva *skaz ili kazivanje*. Značajan stilski efekt ovog podstila je i uvođenje drugog prirodnog jezika kojim se postiže oneobičavanje, tj. stvaranje začudnosti i stvaranje komičnog efekta.⁴³

U poetskom je podstilu već na prvi pogled jasno da je jezik bitno drugačiji od onoga koji je prisutan u proznom i dramskom jeziku. Poetski jezik je otporan na

⁴²Marina Katnić-Bakaršić: *Stilistika*, Sarajevo, 2001., str. 107.

⁴³ o. c. str. 112.

zabrane i ograničenja i upravo ova konstatacija označava prisutnost neologizama, neočekivanih sintagmi. *Ponavljjanje* je karakteristično za djela u stihu, a kombiniraju se različite vrste ponavljanja na fonetskom, fonološkom, leksičkom i tvorbenom planu. Figure koje su često prisutno u tekstovima su: aliteracija, anafora, paronomazija i reduplikacija. Prisutnost ili odsutnost interpunkcije bitno obilježava poetske tekstove jer može prekrivati ili naglašavati emocionalnost, ali i utjecati na ritam, naglašenost pojedinih riječi i strukturu stiha. Gramatička poezija temelji se na opreci gramatički kategorija, a to bi značilo na opreci osobnih zamjenica, glagolskih vremena, načina, gramatičkih osnova i slično. Dramski podstil usmjeren je na osnovne dijelove drame: dijalog i monolog, a isto tako na didaskalije i autorski govor. Pod dramskim dijalogom podrazumijeva se sukob koji je od velikog značaja u drami, dijalog je prepun prekinutih rečenica i nepoštivanja teme. Unutar dramskog sukoba javlja se i težnja za istraživanjem neartikuliranih zvukova koji se odnose na primjer na mrmljanje.⁴⁴

⁴⁴ o. c., str. 134.

3.2. Frazeologija Gundulićeva Osmana

Antica Menac u svojoj knjizi nudi analizu frazema koji su prisutni u djelu *Osman*. Riječ je o djelu koje je pisano uzvišenim stilom i oslanjanjem na tradiciju starije hrvatske književnosti. *Djelo je to koje je bogato epitetima, metaforama i personifikacijama. Jezik baroka nije imao razgovorne izraze kao danas, zato ga proučavamo u frazeologiji na drugačiji način.*⁴⁵ Gundulić je pjesnička sredstva uzimao tako da je upotrebljavao već postojeće frazeološke zamjene riječi. Takvi frazemi pripadaju uzvišenom stilu. U djelu *Dubravka* nećemo vidjeti takvu vrstu frazema jer je tamo ipak frazeologija sa sniženom stilističkom oznakom. Gundulić je između brojnih frazeoloških sinonima birao one koji su mu najbolje odgovarali. Za značenje 'umrijeti' birao je *izgubiti život, srce puknu komu, dijelio se duh iz kosti, pasti u boju* i dr. Za značenje 'ubiti' *dati smrtnu kaznu komu, istirati silom dušu, razdiliti s glavom* itd. Za pobjedu nad neprijateljem izrazi su: *dobiti na sablji koga, dobiti na koplju koga, staviti uzdu na vrat komu*. Pokoravanje je izrazio kao *upasti u ropstvo, prikloniti glavu pod nečije noge, stajati pod nogama*. Frazemi o nečijoj slavi iskazao je kao *slava resi koga, stajati na veliku glasu, začinjati hvale komu, glas ide po svijetu*, a ugled roda i imena kao *sloviti imenom, biti glasovita imena, od koljena plemenita, brojiti se od slavnoga koljena*.

Antica Menac osim tih frazema navodi i frazeme za izražavanje osjećaja kao što su: osjećaj tuge (*jad satra, cijepati srce, roniti suze niz lice, znojiti se od muke*), osjećaj straha (*treptjeti od nečijeg imena, oćutjeti strah u srcu svom, čuvati se čega ko od zla prika*), osjećaj ljubavi (*nositi u srcu svom, ko dvije oči držati i ljubiti koga, ko oči dvije u glavi milovati koga*), osjećaj nevjerice ili vjerovanja (*ne moći vjerovati (sam sebi), ako ćeš oku vjerovati*). Osim osjećaja imamo i razne načine: odluka kako postupati (*obrat od dva zla manje, ne moći srcu odoljeti*), kako se radnja može odvijati (*ne bez truda, ne ide od ruke, jedan proć drugomu, po svojoj volji, proć volji svojoj*), različiti načini gledanja (*svrtati poglede, obratiti pogled, ne smetati pogled*), za označavanje šutnje (*zatvoriti usta, izgubiti riječ, zamuknuti mramor kome*)

⁴⁵ Antica Menac: o.c., str. 163.

za žurbu (*teći brže od vjetra, ne gubiti bremena, u pospjehu*), za oznaku vremena (*u davna ljeta, u sva mlada ljeta, u gluho doba noći, u dne i noći, u osvijet bijela jutra*).⁴⁶

Kod Gundulića je posebno to što upotrebljava pridjevske attribute. Upotrebljava ih na način opisa i na način da su pridjevi dio metafore. U njima nisu gotove sveze kao npr. sveze pridjeva i imenice koje su u gotovom obliku nego se sveza stvara prema potrebi ili umjetničkom usmjerenju. Neke sveze imaju leksičko značenje kao *zla prika, mrazna zima, crna tmina*, a neke suprotno značenje kao *nevjerna vjera, huda sreća*. Kod Osmana se treba osvrnuti i na frazeologiju Mažuranićevih dopuna i to 14. i 15. pjevanja. Pokazat će se odnos Mažuranićeve frazeologije prema Gundulićevoj frazeologiji. Mažuranić je slijedio Gundulića u njegovim stilskim sredstvima. Razlog Mažuranićeve dopune je taj što on smatra Gundulićev jezik svojim standardom, a ne nekim 'starim' jezikom. Pisali su dosta slično tako da imaju puno zajedničkih frazema. Zajednički frazemi su im: *izgubiti glavu, pogledati okom kakvim, liti grozne suze, na sve strane, s obje strane, zamuknuti mramorkome*. Ivan Mažuranić dosta često u svojim frazemima upotrebljava svezu pridjev + imenica. Što se tiče brojčanog odnosa Gundulić uz imenicu *car* upotrebljava 32 različita pridjeva, a Mažuranić samo 5. Uz imenicu *vjera / vira* dolazi 9 pridjeva kod Gundulića, a kod Mažuranića 7. Zajedničke su im sveze te gdje i jedan i drugi upotrebljava pridjev *ljut*, samo što Gundulić upotrebljava imenice poput *čemer, jadi, žalos, plač*, a Mažuranić imenice *brige i gnjevi*, ali te imenice predstavljaju neugodne osjećaje.

„Mažuranić je preuzeo veliki dio Gundulićeve frazeologije. Negdje je imao više slobode, a negdje je zadržao identičnu svezu riječi kao Gundulić. Kad uzmemo u obzir Gundulićevu frazeologiju, nju kao takvu susrećemo i danas, uz neke gramatičke razlike i elemente. Prihvatanje frazema kao posebnih jezičnih jedinica znači i dodir s jezičnom baštinom što može značiti i za kasnije poticaj za nova stvaranja.“⁴⁷

⁴⁶ o. c., str. 164.

⁴⁷ o. c., str. 168.

3.3. Frazeologija Hektorovićeve Ribanja i ribarskog prigovaranja

Ribanje i ribarsko prigovaranje najpoznatije je djelo Petra Hektorovića. Antica Menac nam kroz analizu primjera donosi podjelu frazema i primjere u tri osnovna oblika kao fonetska riječ, a u djelu je najčešće sveza prijedloga i imenice: *brezpriše, na prišu, od radosti, od tuge, zarad ljubavi, s voljom, brez sumnje, po moru, za milošću*, kao sveza dviju ili više samostalnih riječi – najprošireniji je oblik frazema i ima više podvrsta i kao rečenica.

Neovisno složena veza je dvočlana i spojena je sastavnim, suprotnim ili rastavnim veznicima, kao npr. *prav i dobar, mir i pokoj, od tuge i jada* ili ima suprotno značenje, a primjeri su *po suhu i po vodi, al rano al kasno, al nova al stara, al bolje al gore, ali neć ali hoć*.⁴⁸ Postoje sveze gdje se glagoli spajaju s imenicom u akuzativu (*činiti dobro, okušati sriću, točiti suze, diliti milosti, pitati prošćenje, primiti svit, zadati smart, pitati pročišćenje*), s imenicom u kosom padežu (*cokotati zubi, ne dati se strahu, ostaviti se zla, zlom vonjati*), s prijedložnim izrazom (*čuvati se od griha, na veri privariti, ustati se na noge, imati na volju, hvaliti do neba*), s glagolom u infinitivu (*dati znati, pojtitežati, učiti ljubiti, pojtitežati, pričeti govoriti, hoditi loviti*), s prilogom (*pravo govoriti, verno služiti, rano se ustati, pravo živiti, dobro prociniti*) i s pridjevom (*o malu živiti, martav leći, siti se naspati*).⁴⁹ Imenice se spajaju s pridjevom gdje je imenica glavna riječ: (*boj krvavi, dobra ćud, zla ćud, sinje more, dug život, rič Božja, pošten glas*), s imenicom u genitivu (*oleandra cvit, mladosti cvit, duše spasenje, vrime obroka*), i s pridjevom gdje je pridjev glavna riječ i koji upravlja genitivom imenice (*hvale dostojan, pun svake dike, pun gniva*).⁵⁰ Imamo i frazeme koji imaju oblik rečenice, a to su *dobra srića budi s kim, zlo dostigne koga, ni grihota u čemu, žeja napadne koga, nevolje muče koga, sram će biti koga*.⁵¹

⁴⁸ o.c., str. 170.

⁴⁹ o.c., str. 171.

⁵⁰ o.c., str. 171.

⁵¹ o.c., str. 170.

3.3.1. Međufrazemska sinonimija

Međufrazemska je sinonimija pojava identičnoga ili srodnog značenja između različitih frazema. Navest će se par značenja Hektorovićevih frazema među kojima su brojni sinonimi, a značenja su: 'živjeti' (*biti živ na sviti, dni svoje provoditi, bit na svitu sem*), 'pošteno živjeti' (*pravdu štovati, hoditi pravim putem, imiti u sebi milosti*), 'zlo živjeti' (*činiti silu, doteći sebi grižnju i nepokoj, zagrubiti dilom*), 'griješiti' (*činiti grih, krivo dilo učiniti, nehotezgrišiti*), 'plakati' (*suze izroniti, pustiti vapaj, plač od žalosti, grozne suze točiti*), 'nevolje u životu' (*nevolje muče koga, mučan pribivati, nevoljno stanje*), 'govoriti' (*rič izustiti, usta otvoriti, usta ne stisnuti*), 'umrijeti' (*martav leći, imiti skončanje, diliti se od svita, smart pokasi koga, nevoljnu dušu ostaviti*), 'Bog' (*stvoritelj od svega, stvorac svemogi, višnji Bog, naš gospodin, Bog gospodin*), 'uvijek' (*dan i noć, u dne i u noći, i zimi i liti, sve dni svoji, u svako vrime, u svaki čas, od mladih lit do vele starosti*), 'ploviti' (*voziti uz kraj, voziti na pospih, putovati po morskoj pučini, brođiti morsku pučinu, svijati vesli put, puziti po moru, domom putovati*).⁵²

Hektorovićevi frazemi na granici su frazeologije i imaju šire značenje. U djelu '*Ribanje i ribarsko prigovaranje*' vidimo da je pisac uživao u svim ljepotama koje je doživio. Svu ljubav i mir je našao u rodnom kraju. Opisao je cijeli put, kulturna dobra, razgovore s prijateljima, vožnju brodom, ribarenje, sva ona dobra u kojima bi svaki čovjek trebao znati uživati. U njegovu jeziku frazemi su užega i širega tipa koji imaju posebnu notu u opisivanju njegovih misli i slika. Ta je vrsta frazeologije očuvana i do danas, a ono što i nije sačuvano, razumljivo je običnom čitatelju i nakon četiri stoljeća.⁵³

⁵² o. c., str. 173.

⁵³ o. c., str. 175.

3.4. Frazeologija Mažuranićeve Smrti Smail-age Čengića

Ivan Mažuranić u dopunama *Osmana* dosta se oslanjao na Gundulićev stil i frazeologiju, ali je imao mali broj primjera frazema koje Gundulić nije upotrebljavao. Osim Gundulića Mažuranić je imao uzore kao što su Vergilije, Dante, Tasso, Ciceron. Frazemi su i ovdje kao fonetska riječ, kao skup dviju ili više samostalnih riječi i kao rečenica.⁵⁴

„Primjeri fonetske riječi su: *bez straha, bez brige, od tuge, od glave, na ždrijelo! na noge!* Kod sveze riječi imamo neovisne složene sveze ovisne glagolske sveze, glagolske i imeničke sveze. Neovisnih sveza ima manje, a primjeri su *i staro i mlado, , ni srebro ni zlato, kome kolac kome li konopac*. Među glagolskim svezama postoji sveza prelaznog glagola i imenice u akuzativu (*liječiti rane, nositi jade, podići oči, kupiti harač*). Sveza glagola s imenicom u kosom padežu (*moliti se Bogu, nasmijati se grohotom, krenuti vjerom, odoljeti gladu, manuti se oružja*). Sveza glagola i prijedložnog izraza (*rastati se s suncem, pasti na noćište, dizati se k nebu, popadati k zemlji*). Sveza glagola i priloga (*mrko gledati, oštro koriti, vjerno služiti, mudro odgovarati*).“⁵⁵

Imeničke sveze najčešće su u kombinaciji pridjev + imenica, a primjeri su: *bistro oko, ljuti zmaj, srce junačko, jedna raja*. Sveza imenica + genitiv imenice: *doba noći, sjena straha, kora hljeba*.⁵⁶

Antica Menac nam daje primjere nekoliko tipova varijanti frazema:

⁵⁴ o. c., str. 176.

⁵⁵ o. c., str. 180.

⁵⁶ o. c., str. 180.

„Fonološke varijante su vezane uz izgovor jata i izgovora glasa h: *djela prika, zgoda prijeka, noga krjepka, od straha*.

Sintaktičke varijante su kod prijedložno-padežnih sveza: *dizati se k nebu, pod nebo, nebu pod oblake*.

Kod tvorbenih varijanti imamo alterniranje osnovne riječi i umanjenice bez razlike u značenju: *proz noć crnu – noćca crna, krvi žeđa – krvce rijeka, srce junačko – na srdašcu jadi, božja riječ – u grlu riječca zape* zatim upotrebu i neupotrebu sufiksa gdje se značenje riječi mijenja samo kada su zajedno dva frazema: *mrka – mrkla noćca, ljuti risi, ljuta nevolja, ljuto oružje* i glagole koji imaju isti korijen, vid i značenje, a različitu tvorbu, a to su: *zvati (nazvati) božju pomoć, krenuti (okrenuti) vjerom*.⁵⁷

Leksičke varijante imamo kad se jedna sastavnica zamijeni sinonimom: *hrabra (junačka) glava, oganj (plamen) živi, ruka (desnica) hrabra, liječiti rane (jade), stoji jeka (tutanj)*. Sinonimski par može imati sastavnice kao narodnu riječ i turcizam: *krvnik kleti – dželat ljuti, ljut nož – ljuti jatagan*.⁵⁸

Osim unutarfrazemske sinonimije postoji i međufrazemska sinonimija gdje su različite sastavnice, a isto frazeološko značenje. Nju je nekad teško odrediti jer sinonimija može biti u jednom pogledu skroz slična, a u drugom skroz različita.⁵⁹

Mažuranić je u svom djelu frazeologiju dosta upotrebljavao, a djelo nema veliki opseg, pa je moglo ispasti da mu obilna frazeologija opterećuje tekst, ali je on imao granica. Svezu pridjev + imenica upotrebljavao je čak preko 500 puta, a stih se ipak nije učinio monotonim.⁶⁰ Navest će se primjeri značenja Mažuranićevih frazema: *buka (klika, jeka, škripa, glušiti uho), gledati (mrko gledati, uprijeti zjenicu kamo), boriti se, raniti koga (zadati ranu komu, krvca poli koga, omastiti ruke krvi, proljevati krvcu) govoriti (dizati svoj glas, riječcu izustiti, kazati pravo), misliti (prevrtati mozak, misliti svakojake, obrtati mozak), mrak (proz mrak, u odjeći noći crne, noćca mrkla, ne vidjeti pred očima prsta), trpjeti (podnositi muke, boriti se s mukom, nositi jade na srcu), ubiti (život dignuti komu, svesti sa zemljom koga), umrijeti (izgubiti glavu,*

⁵⁷ o. c., str. 181.

⁵⁸ o. c., str. 181.

⁵⁹ o. c., str. 182.

⁶⁰ o. c., str. 183.

rastati se suncem), doba dana i noći (*zora rana, na bijelu danu, u po dana, u gluho doba, noćca crna, noćca pade*).⁶¹

Kod Mažuranića postoje i frazemi sa značenjem poredbe, oni se očituju kao poredba uz poredbeni veznik kao i prijedlog poput: *pisnuti kao guja, planuti kao oganj, plamtjeti poput ognja, sinuti ko biserak*, poredba s instrumentalom imenice: *psetom lajati, rijekom teći, lavom rikati* i poredba s apozicijom: *aga kamen tvrdi, raja lastavica, konji vile*.⁶²

3.5. Frazeologija u Reljkovićevu Satiru

O djelu *Satir* se govori kao o pučkoj pjesmi koja se približava takozvanoj visokoj literaturi, ali se svejedno ona ne dostiže i ostaje negdje između pučkog i literarnog. Književnici smatraju da nije samo riječ o pučkom prosvjetiteljskom djelu nego i o djelu koje pripada izrazito umjetničkim književnim ostvarajima. Reljković je pokazao težnju za rafiniranim izrazom, a da ta stilizacija bude razumljiva i nižim slojevima naroda, odnosno onima kojima je navedeni tekst bio namijenjen. Leksik i frazeologija uočena u *Satiru* nedvojbeno pripada razgovornom jeziku. U *Satiru* Reljković pokazuje veliko znanje pri rabljenju frazemskih inačica. Frazemska inačica može podrazumijevati zamjenu pojedinih vrsta riječi: imenica, glagola, pridjeva, priloga.⁶³ Kod imenica Reljković nam nerodnu godinu u *Satiru* izražava frazemima *gladno lito* i *crno lito*.⁶⁴ Njegove frazeme prepoznamo u suvremenom književnom jeziku, a danas bi umjesto *gladno/crno lito* rekli *gladna godina*. Također spominje svima poznat frazem *trn u oku* odnosno predstavljanje smetnje nekome.⁶⁵ Upotrijebio je i frazem *imati čemu likarije*, a danas bi glasilo *imati čemu lijeka*.⁶⁶ Kod glagola Reljkoviću nije bilo strano poigravanje s glagolima, odnosno zamjenjivanje

⁶¹ o. c., str. 184.

⁶² o. c., str. 184.

⁶³Ljiljana Kolenić: o. c., str. 127.

⁶⁴ o. c., str. 135.

⁶⁵ o. c., str.136.

⁶⁶ o. c., str. 136.

glagola u frazeme kada za to postoji mogućnost. Neki frazemi su prepoznatljivi i u suvremenom hrvatskom jeziku. Danas bi samo upotrijebili frazemsku inačicu sa zamjenom glagola kao npr. *izajti s rukom / poći s rukom*. Iz takva primjera glagola vidi se da su glagoli zamijenjeni po bliskom značenju.⁶⁷

Kod priloga Reljković je koristio frazem *tamo ovamo*, a danas ga pronalazimo u obliku *tamo amo*. Primjer je: *Crni oblaci s plavim pomišani valjaju se jedan priko drugoga tamo ovamo*.⁶⁸

Kako je već i na početku navedeno nedvojbeno je kako su svi Reljkovićeви frazemi uglavnom iz razgovornog jezika npr. *Bog znade* (= *nitko ne zna*), *biti čemu* (= *valjati*), *glava kuće* (= *prva osoba u obitelji*), *slatko jisti* (= *jesti s tekom*), *učiti knjigu* (*školovati se*), *ne znati za šalu* (= *biti previše ozbiljan*), *metati jezik za zube* (= *šutjeti*), *pasti na pamet* (= *sjetiti se*), *otići k vragu* (= *odati se zlu*), *puknuti od jada* (= *biti jako ljut*), *vući za nos* (= *obmanjivati*).⁶⁹

Proučavajući frazeme koji su prisutni u tome djelu i frazeme u suvremenom jeziku može se vidjeti da je zamijenjena riječ u frazemu iste vrste kao i ona koju zamjenjuje, zamijenjena riječ je istoznačnica ili bliskoznačnica s onom koju zamjenjuje, zamijenjena riječ može biti sličnoga glasovnoga sustava s riječi koju zamjenjuje.⁷⁰

3.6. Frazemi u Gospinim plačevima

U članku Martine Kramarić postavlja se pitanje mogu li se sveze riječi koje danas smatramo frazemima i navodimo ih u rječnicima kao frazeme također smatrati frazemima i u vrijeme nastanka plačeva. Sve što je postojalo ranije pripada usmenoj književnosti, ali pretpostavlja se da su takve sveze bile poznate među pukom. Njihova uporaba dokazuje da su one ipak opstale te da čine dio hrvatskog

⁶⁷ o. c., str. 137.

⁶⁸ o. c., str. 137.

⁶⁹ Ljiljana Kolenić: o. c., str. 139.

⁷⁰ o. c., str. 137.

frazeološkog fonda. Srednjovjekovni Gospini plačevi i prije su bili tema radova s književnopovijesnoga i jezičnoga gledišta, a ovaj članak obrađuje frazeme u užem i širem smislu, ali u odvojenim poglavljima. Više su opisani frazemi u užem smislu koji se reproduciraju u zadanu cjelinu, a u kojima je došlo do preoblike značenja pa se ono ne da iščitati iz pojedinih sastavnica veze. Frazemi u rečenicama mogu funkcionirati kao obični frazemi, za razliku od poslovice koje to ne mogu imati. U plačevima se vidi pažljiv odabir stilskih sredstava, a jedan od stilskih postupaka je i uporaba ustaljenih sveza riječi. Frazema u širem smislu je manje, a oni su najčešće u parovima kao npr. imenica + pridjev, imenica + zamjenica, glagol + prilog i imenica + glagol. Takvi se frazemi smatraju okamenjenim izrazima koji su još poznati od usmenog narodnog pjesništva. Gospini plačevi oslanjaju se na pučku retoriku pa su česti primjeri imenica + prilog ili glagol jako česte. Primjeri su: *gorko umirati, gorki jad, ljuta žalost, tuga ljuta, umoriti ljuto, gorko govoriti, gorke suze* itd. U većini slučajeva imenica ili glagol ne javljaju se bez svog para, pridjeva ili priloga pa takve sveze prelaze granicu slobodnih prema frazeološkim svezama. Tautološki izrazi (*plač plakati*) česti su u Gospinim plačevima pa se i približavaju frazeološkom fondu i ne dopuštaju zamjenu dijelova. Njihovo ponavljanje stvara bolji ritam, podižu se emocije, a i pogodni su za pravilnu rimu. Emocije i smrt se smatraju apstraktnim pojmovima pa i frazemi u plačevima imaju takvu službu. Patnja se opisuje kao raspadanje srca, probadanje mačem, cijepanjem duše, a smrt se očituje u duhovnim postupcima kao predavanje duše Bogu. Negativna strana kod ovih frazema je jedino što se isti frazemi često koriste. Zaključak članka je da se i nakon dužeg vremena vidi kontinuitet njihove uporabe, prvo u djelima starije hrvatske književnosti koja su u radu već opisana, a onda i danas u živom govoru. Plačevi su složenija pjesnička forma, ali se ipak na jednostavnijim primjerima predstavilo bogatstvo frazema u užem i širem smislu hrvatskog srednjovjekovlja.⁷¹

Ovdje su primjeri frazema iz starohrvatskog jezika koji su se uspoređivali sa suvremenim oblikom istoga frazema:

BOG

Bog (Gospod) je uzeo (pozvao, primio) koga k sebi = netko je umro

⁷¹Martina Kramarić: *Gospini plačevi u starohrvatskom jeziku*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb (str.) 73. - 101.

Gospodin vaze koga k sebi

Frazem iz plačeva: *Gospodine, slava tebi, / ki mi sinka vaze k sebi!*⁷²

DUŠA

Boriti se s dušom = izdahnuti, biti na smrti

Frazemi iz plačeva: (...) *zato duša rastaja se / Malo dušu tujne pusti, toliko joj sarce stuzi.*⁷³

KOLJENO

Baciti se pred kim na koljena = pokoravati se, moliti od koga kakvu milost

Frazem u plačevima: *Na kolinavsipadimo, / za n se s plačem pomolimo.*⁷⁴

LIJEK

Nema komu čemu lijeka = nema izlaza/rješenja

Frazemi u plačevima: *Oboj mani, jur do vika jer ma rana nima lika! / ne bi veće pomoćnika / ni boleznimojej lika.*⁷⁵

MAČ

Zabosti komu nož u srce = nanijeti veliku bol, uvredu

Frazemi iz plačeva: *Tužica mi k srcu dojde, oštar mač mi dušu projde. / dušu tvoju da proteče meč žestoki, boliznivi.*⁷⁶

MRTVA VODA

Mrtva voda = znoj od straha, hladan znoj

Frazem u plačevima: *na sarce joj tuga dojdeter ju martva voda projde.*⁷⁷

NEBO

⁷² o. c., str. 81.

⁷³ o. c., str.82.

⁷⁴ o. c., str. 84.

⁷⁵ o. c., str. 85.

⁷⁶ o. c., str. 86.

⁷⁷ o. c., str. 87.

Otići u nebo = umrijeti

Frazem u plačevima: *I na nebo oću pojti* /⁷⁸

OKO

Zaslijepiti komu oči = prevariti koga

Frazem u plačevima: *Jer ih grisi zaslipiše / tere sebe prihiniše / Grisi sudac zaslipiše / Božju pravdu iskriviše (...)*⁷⁹

RANA

Rana na srcu = velika briga, nesreća, tuga

Frazem u plačevima: *Ja celivam rebra tvoja/ a pri sarcu rana moja.*⁸⁰

SUZE

Proliti suze = zaplakati, plakati

*Potišaj ti Gospoje / neka se proliju suze moje. / Slze vaše vi polijte / mojoj žalosti pomozite. / Od kud suze tej imaše / koje tujzi prolivaše.*⁸¹

3.7. Element smiješnoga

U ovom poglavlju će se proučiti na koji se način element humora realizira u pojedinim frazemima, ima li promjena u sastavu frazema, što se događa kada se radi o zamjeni i dodavanju sastavnica.

Što se tiče sastava frazema, on se ne mijenja. *Osnovno značenje sveze riječi je nešto što se smatra nemogućim pa se zbog toga može smatrati smiješnim, a frazeološko značenje ne nosi u sebi ničega smiješnoga.*⁸² Više se upotrebljava frazeološko značenje pa se u primjerima smiješno ni ne osjeća:

manji od makova zrna 'ponizan, pokoran'

⁷⁸ o. c., str. 88.

⁷⁹ o. c., str. 90

⁸⁰ o. c., str. 91.

⁸¹Martina Kramarić: o. c., str. 93.

⁸² A. Menac: o. c., str. 201.

tražiti dlaku u jajetu 'tražiti sitne greške'

zavući se u mišju rupu 'pritajiti se'

kao da je pao s Marsa 'ne snalaziti se u nečemu'

Da bi frazem bio smiješan često se koriste usporedbe sa životinjskim svijetom kao npr:

imati jezik kao krava 'biti brbljav'

kao tele u šarena vrata 'gledati nekoga zbunjeno'

s konja na magarca 'doći s boljega na gore'

objesiti zube o klin 'gladovati'

U slučajevima kod zamjene sastavnica ne dolazi do zamjene njihovim istoznačnicama ili bliskoznačnicama nego se radi o igri riječi ili traženju dodatnog efekta. Značenje može ostati isto, a može se i promijeniti.⁸³

Primjer gdje se sastavnica zamjenjuje svojim antonimom je 'spor kao puž'. Ovdje vidimo puževu osobinu, ali da bude ironično ili šaljivo možemo zamijeniti pridjev 'spor' sa pridjevom 'brz' i tako dobivamo 'brz kao puž' kao metu ironije.

Sastavnica se može zamijeniti i sa riječju istoga značenja. Tako u primjeru 'praviti od muhe slona' možemo upotrijebiti *buhu*, da bi se vidjela još veća razlika između buhe i slona. *U nekim se jezicima umjesto muhe pojavljuje komarac, a umjesto slona deva, a značenje je 'pretjerivati, preuveličavati'*.⁸⁴

Kod dodavanja sastavnica može se i ne mora izmijeniti značenje. U primjeru 'piti komu krv' (mučiti koga, biti dosadan) možemo dodati 'na slamčicu' pa će se tako značenje frazema učiniti manje negativnim nego što je jer se na slamku pije nešto slatko, pa se dobije rezultat šaljivog dojma.

⁸³ o. c., str. 202.

⁸⁴ o. c., str. 205.

Frazem crven kao rak označuje crvenu boju nečijeg lica. Kada se doda pridjev živi (crven kao živi rak) s time se namjerava postići isticanje te boje, ali se samo postiže nijekanje toga izraza, pa efekt ispadne samo šaljiv. (rak tek postaje kuhanjem crven)⁸⁵

Kada upotrijebimo frazem 'dobar kao kruh' on označuje dobrog čovjeka, ali kada frazemu dodamo sastavnice *od pet dana* onda više ne govorimo o vrlini nego se dobiva suprotnost, tj. to govori netko tko ne vjeruje u tu dobrotu. Taj frazem može imati notu ironije ili humora. Humor u frazeologiji ipak nije toliko čest kao što se misli, većina frazema ipak ima frazeološko značenje. Najveći broj humorističnih frazema je sigurno zastupljen tamo gdje je uspoređivanje sa životinjama ili gdje postoji oblik ironije na šaljiv način. Možda bi se više primjera moglo naći u dijalektima i drugim govorima.

⁸⁵ o. c., str. 206.

4. ISTRAŽIVAČKI DIO

U istraživanju frazema kao podloga koristili su se književni tekstovi: *Epitaf carskog gurmana* (Veljko Barbieri), *Ljudožder vegeterijanac* (Alen Bogić), *Povijest pornografije* (Goran Tribuson). Odabrani primjeri su nam poznati iz svakodnevne konverzacije. Uz analizu frazema, navest će se značenje frazema prema frazeološkom rječniku Josipa Matešića i Menac, Fink Arsovski i Viturina. On je objavljen 1982. godine, a sastoji se od 12 000 frazema i 30 000 natuknica. U frazeološkom rječniku Menac, Fink-Arsovski, Viturin nisu se stavljali frazemi zastarjelog tipa koji bi većem dijelu ljudi bili nerazumljivi. Najzastupljeniji su oblici koji imaju sveze riječi gdje su dvije sastavnice samostalne riječi, kao npr. *rame za plakanje*. Manje su u jeziku prošireni oni koji imaju oblik fonetske riječi tj gdje je jedna sastavnica samostalna npr. *iza rešetaka*. Treći tip su frazemi koji imaju oblik rečenice koji nije u jeziku čest, npr *makar sjekire padale s neba*. Uspoređivanjem ova dva rječnika dolazimo do zaključka da su vrlo slični i da je Matešićev rječnik ponudio vrlo dobru osnovu za razvitak rječnika koji nadolaze, a upravo nam o tome svjedoči rječnik *Hrvatski frazeološki rječnik* iz 2003. godine. U nastavku slijede tablice s primjerima iz književnih djela. Uspoređujući ova dva rječnika može se reći da je značenje frazema isto, uz izmjene riječi. Iznenadujuće je to da je *Hrvatski frazeološki rječnik* Antice Menac i drugih autora pokazao da nema čak tri primjera frazema i njihovo značenje, a Matešićev rječnik samo jedan frazem i to *lova do krova* koji je moderniji izraz današnjice, pa se u vrijeme pravljenja rječnika nije ni upotrebljavao.

Tablica 1. Veljko Barbieri: *Epitaf carskog gurmana*

Frazemi:	Značenje frazema: (Josip Matešić: Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga rječnika, 1982.)	Značenje frazema: (Menac, Fink-Arsovski, V.: Hrvatski frazeološki rječnik, 2003.)
<i>Dakle, živite bez plana. Tek onako, od danas do sutra? str. 12.</i>	živjeti od danas do sutra: životariti, živjeti bez plana, ne misleći na budućnost	Živjeti od danas do sutra: životariti, živjeti s minimalnim sredstvima, živjeti bez nekog plana za budućnost
<i>Nabivši šešir na oči, gotovo mi se unese u lice. str. 13.</i>	unijeti se komu u lice: približiti se komu, biti sasvim blizu koga	Nema frazema.
<i>Uvijek tjerate mak na konac. str. 31.</i>	tjerati mak na konac: tvrdoglavo ostajati pri svom mišljenju, inzistirati na sitnicama, ići do kraja;	tjerati mak na konac: biti krajnje nepopustljiv, tvrdoglavo braniti svoj stav, cjepidlačiti
<i>Kakve veze ima teletina s golom istinom. str. 50.</i>	gola istina: neosporna	Nema frazema.

	/nepobitna istina;	
<i>Još jedna umiruća, hvata zrak kao riba na suhom.</i> str.50	kao riba na suhom: osjećati se neugodno nesigurno nelagodno	Kao riba na suhom: neugodno/nelagodno se osjećati
<i>Tako sam, eto, ostao bez obraza.</i> str. 53.	gubiti obraz: raditi nepošteno, postati bezobrazan/bestidan	ostati bez obraza: okaljati svoj obraz, osramotiti se, moralno pasti, izgubiti poštenje
<i>On se duboko nakloni pretpostavljenima i uperi prst u mene.</i> str.60	uprijeti na koga, što prstom: izvrgavati/ izvrgnuti koga poruzi	uprijeti na koga prstom: narugati se komu, optuživati koga
<i>Čovjek ode, sumnjajući u svoje pamćenje i zdrav razum.</i> str. 70.	zdrav razum: zdravo /logično/normalno rasuđivanje	zdrav razum: logično rasuđivanje, normalno razmišljanje, zdrava pamet
<i>Dotad je cijela mala vječnost.</i> str. 73	prava (cijela, čitava) vječnost: vrlo dugo	cijela vječnost- biti dugog vijeka: dugo trajati, dugo živjeti
<i>Ponekad je lako biti ovca, barem dok su vuci siti.</i> str. 77.	vuk sit (vuci siti): svi su zadovoljni, svima je po volji, pronađen je kompromis	i vuk sit, i vuk sit i koza cijela, i vuk sit i koze na broju: svi su zadovoljni, svima je po volji

Tablica 2. Alen Bogić: *Ljudožder vegeterijanac*

Frazemi:	Značenje frazema: (Josip Matešić: Frazološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga rječnika, 1982.)	Značenje frazema: (Menac, Fink-Arsovski, Venturin.: Hrvatski frazološki rječnik, 2003.)
<i>Stane kraj mene, nosom para nebo.</i> str. 11	parati nosom nebo: držati se oholo/ gordo/ prepotentno;	parati nosom nebo: dignuti, dizati nos, uobraziti se, postajati ohol, umišljen
<i>Zar nešto nije u redu – digni ona glavu i bulji u ekran ko tele.</i> str. 29	blenuti kao tele: gledati tupo/besvjesno ne razumijevajući/ ne znajući ništa	blenuti kao tele: gledati, buljiti kao tele u šarena vrata: tupo gledati
<i>Kroz prvih pet soba projurimo brzinom vjetra.</i> str. 31.	ući kao vjetar: brzo/ naglo ući	Nema frazema.
<i>A ona me pogleda kak da sam s kruške opal i veli mi.</i> str. 43	nije netko s kruške pao: ne biti lud/ naivan	nije tko s kruške pao: nije naivan tko, nije lud tko
<i>Smoljo i Pajo stoje ko pokisli golubovi.</i> str. 96.	vući se kao us**** golub: sporo i nevoljko se kretati	Nema frazema.
Pokušavao sam nešto, onako, da ga dobijem na bodove, al onda me Švabo	Kao grom iz vedra neba: potpuno neočekivano, iznenadno, naglo,	Kao grom iz vedra neba: iznenada, potpuno

potego u bradu. Ko grom iz vedra neba. str. 97	nenadano.	neočekivano
---	-----------	-------------

To su dame, razumiješ. Tako se prema njimai odnosi. Teče im med i mlijeko. str. 97.	teče (curi) med i mlijeko: vlada blagostanje, sve je u najboljem redu	Teče (curi) med i mlijeko: vlada blagostanje, svega je u izobilju
Želudac mi se grči, noge oduzmu. str. 109.	noge se komu odsjikle: postati nepokretljiv, ukočen od straha, ne moći se držati na nogama, ostati zapanjen	noge se komu odsjikle: jako se uplašiti, ukočiti od straha
I niko ne bi malim prstom mrdnuo , niti imao prigovor savesti. str. 118	ne htjeti maknuti, mrdnuti malim prstom: ništa ne učiniti zašto, ne naprezati se ni najmanje	ne maknuti malim prstom: ništa ne učiniti, ne prihvaćati se nikakva posla
Baba je premazana svim mastima. str 128.	biti namazan (premazan) svim mastima: biti prefrigan, biti sposoban za svaku prevaru	premazan svim mastima: biti prefrigan, lukav, prepreden

Tablica 3. Tribuson: *Povijest pornografije*

Frazemi:	Značenje frazema: (Josip Matešić: Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga rječnika, 1982.)	Značenje frazema: (Menac, Fink-Arsovski, V.: Hrvatski frazeološki rječnik, 2003.)
<i>Trebalo je stisnuti zube i otrpjeti.</i> str. 8.	stisnuti zube: trpjeti šuteći, izdržati što	stisnuti/stiskati zube: trpjeti bol (nepravdu, nedaće, uvredu)
<i>Patetično je tvrdio kako bi ga mnogi rado vidjeli iza rešetaka, ali se kleo da nikad nije prodao dušu crnom vragu.</i> str. 8.	prodati dušu vragu: krenuti zlim putem, postati opak/zao	došao je vrag po svoje: stigla je zaslužena kazna ili povući vruga za rep: upletati se u nešto opasno
<i>Dolje ispod kade, sama, zaboravljena, osuđena na četiri decenija mrklog mraka, stajala je šarena metalna kutija s natpisom ROSENBERGOVI DELIKATESNI KEKSI.</i> str. 158.	mrkli mrak: do kasno u noć	mrak kao u rogu: potpun mrak, mrkla noć
<i>Ti ćeš, eventualno, nakon deset godina, kad sve bude kristalno jasno, napisati pametnu knjigu o tome, gdje će biti sva ona bit u kojoj mi danas još nemamo pojma.</i> str. 152	kristalno jasno: posve jasno, razumljivo	Nema frazema.

Frazemi:	Značenje frazema: (Josip Matešić: Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga rječnika, 1982.)	Značenje frazema: (Menac, Fink-Arsovski, V.: Hrvatski frazeološki rječnik, 2003.)
<i>Većina ih prihvati to zdravo za gotovo, bez razmišljanja. str. 13</i>	uzimati zdravo za gotovo: što kao sigurno, lakomisljeno vjerovati	uzimati zdravo za gotovo: lakovjerno prihvatiti
<i>Progutam knedlu i jače pritisnem papučicu gasa. str. 15.</i>	Progutati knedlu: govoriti nerazumljivo, s mukom, preko volje	gutati knedle: ne reagirati na stalne prigovore, šutke primati uvrede
<i>Nakon toga me grizla savjest. str. 19.</i>	grize savjest: duboko žaliti, jako se kajati zbog čega	savjest grize: kajati se, mučiti se, imati osjećaj krivice
<i>Shvaćáš, Fango, lova do krova. str. 29.</i>	Nema frazema.	lova do krova: puno novca, velika količina novca

5. ZAKLJUČAK

Frazeologija kao lingvistička disciplina donosi nam ukupnost frazema i ustaljene izraze čvrste strukture. Ovim radom željela se istaknuti frazeologija kojom se koriste književnici u svojim djelima. Frazem predstavlja jezičnu jedinicu kojoj su bitne značajke ekspresivnost i slikovitost. Većina autora koja je navedena u literaturi daje nam podjelu frazema na frazeme u užem koji dominiraju i na frazeme u širem smislu. U radu su napravljene analize frazema koji su zastupljeni u književnoumjetničkom stilu. On podrazumijeva način na koji pisci izražavaju emocije i koriste se bogatim korpusom riječi. Međutim, odstupa od standardnoga jezika, a karakteristike su mu nenormiranost i uključenost arhaizama, dijalektizama, lokalizama itd. Frazemi su istraživani na primjerima starije hrvatske književnosti, a na temelju provedenih analiza može se reći da je Gundulićev stil uzvišen za razliku od Hektorovićevo djela u kojemu vidimo čistu pučku frazeologiju jer se ipak opisuje stvarno putovanje i ljepota zavičaja, a ne junaci, carevi i razne bitke. Gundulić se posebno ističe po upotrebi pridjevskih atributa. Mažuranić ga je slijedio u stilskim sredstvima jer je smatrao Gundulićev jezik svojim standardom. Jedan je od onih koji je najviše koristio frazeme sa značenjem poredbe. Među frazemske sinonimije upotrijebio je Hektorović u svojim raznim frazemima. Njegova frazeologija razumljiva je i danas. Pisac koji je svoje frazeme uklopio u razgovorni jezik jest Matija Antun Reljković. U članku Martine Kramarić koja je opisala primjere frazema Gospinih plačeva zaključak je da se i nakon dužeg vremena vidi kontinuitet njihove uporabe, prvo u djelima starije hrvatske književnosti koja su u radu već opisana, a onda i danas u živom govoru. Plačevi su složenija pjesnička forma, ali se ipak na jednostavnijim primjerima predstavilo bogatstvo frazema u užem i širem smislu hrvatskog srednjovjekovlja. Kroz proučavanje literature pokazalo se da je u člancima više pažnje usmjereno na dijalektalnu osnovicu u odnosu na podrijetlo frazema. U istraživačkom dijelu rada uspoređena su dva frazeološka rječnika, stariji sa suvremenim primjerkom gdje je uočeno da nema bitne razlike u tumačenju pronađenih frazema. Prema provedenim istraživanjima starija književnost u djelima Hektorovića, Mažuranića, Gundulića i Reljkovića pokazala je da je vrlo dobra podloga i za frazeme u današnjici. Frazeologija u književnoumjetničkom stilu pokazala se vrlo zastupljenom i bez obzira kojem vremenskom razdoblju književno djelo pripada frazemi unutar njega prepoznatljivi su i danas.

6. LITERATURA

1. Veljko Barbieri: *Epitaf carskog gurmana*, Večernji list, Zagreb, 2004.
2. Alen Bović: *Ljudožder vegeterijanac*, Jesenski Turk, Zagreb, 2010.
3. Željka Fink-Arsovski: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Filozofski fakultet, Zagreb, 2002.
4. Anđela Frančić, Lana Hudeček, Milica Mihaljević: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskom standardnom jeziku*, HSN, Zagreb, 2006.
5. Ivan Gundulić: *Osman*, Matica hrvatska, Matica hrvatska, Zagreb, 1962.
6. Petar Hektorović: *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
7. Ivan Mažuranić: *Smrt Smail-age Čengića*, Varaždin, 2002.
8. Josić, Ljubica: „Književnoumjetnički stil – funkcija standardnoga jezika, jezik sui generis ili »nadstil«?“, [file:///C:/Users/korisnik/Downloads/02_josic%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/korisnik/Downloads/02_josic%20(1).pdf), 12.9.2016.
9. Marina Katnić-Bakaršić: *Stilistika*, Sarajevo, 2001.
10. Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
11. Ljiljana Kolenić: *Riječ o riječima*, Pedagoški fakultet, Osijek, 1998.
12. Martina Kramarić: *Gospini plačevi u starohrvatskom jeziku*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
13. Josip Matešić: *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.
14. Antica Menac: *Hrvatska frazeologija*, Knjigra, Zagreb, 2007.
15. Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, Radimir Venturin: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Ljevak, Zagreb, 2003.
16. Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, Radimir Venturin: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Ljevak, Zagreb, 2014
17. Milica Mihaljević, Barbara Kovačević: *Frazemi kroz funkcionalne stilove*, Jezik, 1-40, Zagreb, 2003. str. 1.-15.
15. Maja Opašić: *Rječnik stranih riječi Bratoljuba Klajića*, Filozofski fakultet, Rijeka, 2014.
18. Matija Antun Reljković: *Satir iliti divji čovik*, Osijek, Glas Slavonije, 1974.
19. Hrvoje Šalković: *Pravi se da ovo nisi vidio*, Ambrozija, Zagreb, 2006.
20. Branka Tafra: *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

21. Goran Tribuson: Povijest pornografije, Večernji list, Zagreb, 2001.
22. Marija Turk: *Naznake o podrijetlu frazema*, Pedagoški fakultet, Rijeka, 1994.
23. Marija Turk: *Konstrativna raščlamba kao postupak otkrivanja podrijetla frazema*, HAZU, Rijeka, 2014.

7. SAŽETAK

U radu se govori o frazemima u književnoumjetničkome stilu. Frazemi su opisani prema svezi riječi, njihovu obliku, podrijetlu i stilu. Književnoumjetnički stil podrazumijeva način izražavanja nekog pjesnika, pripovjedača i dramatičara. Odabrani frazemi pronađeni su u primjerima starije i novije književnosti, uz to je napravljena i njihova analiza

8. SUMMARY

The theme of this paper are phrasemes in literary style. Phraseme are described according to the connection of words, their form, origin and style. Literary style represents the way of expression of a certain poet, narrator or dramatic. Depicted phrasemes were found in examples of older and most recent literature, and there is an accompanying analysis.

